

Наукові перспективи
Видавнича група

ВІСНИК науки та
освіти
ISSN 2786-6165 (online)

серії: філологія, культура і мистецтво,
педагогіка, історія та археологія, соціологія

Bulletin of Science and Education

№2 [8] 2023

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська організація
«Християнська академія педагогічних наук України»**

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 2(8) 2023

Київ – 2023

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization

"Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

"Bulletin of Science and Education"

*(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ", Series"
Culture and Art ", Series" History and Archeology")*

Issue № 2(8) 2023

Kiev – 2023

ISSN 2786-6165 Online

УДК 001.32:1 /3/(477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8))

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2023. № 2(8) 2023. С. 770

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 01.03.2023, № 1/3-23)

*Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022
№ 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології
(спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки
(спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)*

*Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022
№ 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія).*

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, громадської наукової організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання» та громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходить застосування тематика наукового журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Головний редактор: *Гурко Олена Василівна* - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна).

Редакційна колегія:

- ✚ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✚ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✚ Волошенко Марина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету "Одеська Політехніка" (Одеса, Україна)
- ✚ Головіна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✚ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✚ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- ✚ Кошетар Ульяна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✚ Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)
- ✚ Матійчин Ірина Мстиславівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
- ✚ Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)

- ✦ Мацько Віталій Петрович - доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)
- ✦ Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✦ Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- ✦ Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмайльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- ✦ Міщенко Ірина Іванівна - кандидат мистецтвознавства, доцент, Заслужений працівник культури України, член Національної спілки художників України, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✦ Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методикі її навчання Ізмайльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- ✦ Осова Ольга Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, Україна)
- ✦ Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- ✦ Потенко Людмила Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, директор Черкаського інформаційно-учбового тренінгового центру Національного університету «Одеська юридична академія», доцент кафедри іноземних мов НУ «ОЮА», членкиня Центру українського-європейського наукового співробітництва (Одеса, Україна)
- ✦ Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- ✦ Прокопович Лада Валеріївна - доктор філософських наук, професор кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)
- ✦ Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- ✦ Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського (Одеса, Україна)
- ✦ Сидоренко Сергій Іванович - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Січкаренко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- ✦ Скляр Ірина Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ Донбаський Державний педагогічний університет, постдокторант (м. Дніпро, Україна)
- ✦ Степанова Наталія Михайлівна - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, заступник з науки директора ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)
- ✦ Супрун Володимир Миколайович – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- ✦ Тележкіна Олеся Олександрівна - доктор філологічних наук (спеціальність "Українська мова"), доцент, професор кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, (Харків, Україна)
- ✦ Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- ✦ Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- ✦ Чикарькова Марія Юріївна - доктор філософських наук (спец. "філософія культури"), професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)
- ✦ Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- ✦ Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- ✦ Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- ✦ Щербак Олена Володимирівна - кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)
- ✦ Янкович Олександра Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)
- ✦ Ярослав Сирник - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)

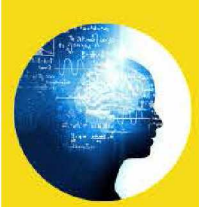
Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

Potenko L.O. <i>LINGUISTIC EXPRESSION OF EMOTIONS (BASED ON MILITARY NEOLOGISMS)</i>	14
Sadigova Sevda Muradkhan gizi <i>WORDS, SPEECH AND NATIONAL STYLE OF EXPRESSION IN NIZAMI GANJAVI'S WORK</i>	28
Taraba I.O., Sokolovska S.F., Shuhaiev A.V. <i>INTERKULTURELLE AUSBILDUNG IM KONTEXT DER MIGRATION: SPRACHDIDAKTISCHE ASPEKTE</i>	39
Асадів Сабір <i>ПОЕЗІЯ ПІВДЕННОГО АЗЕРБАЙДЖАНУ в 80-90-х РОКАХ XX СТОЛІТТЯ</i>	52
Беньковська Н.Б. <i>АНАЛІЗ СПОСОБІВ УТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ</i>	63
Бистров Я.В. <i>МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВОНАТОЛОГІЇ</i>	71
Давиденко А.О. <i>КОНЦЕПТИ GOOD / ДОБРО ТА EVIL / ЗЛО В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНАХ СВІТУ</i>	85
Ковальська Н.А., Купрата Н.Я. <i>ТАКСОНОМІЯ ТЕКСТОВО-ДИСКУРСИВНИХ КАТЕГОРІЙ</i>	100
Колісніченко Н.М., Кемарська Т.Г., Петров І.Л., Романенко Т.І. <i>АНГЛІЙСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ ТА ПОТРЕБИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ПРАКТИЧНИХ НАВИЧКАХ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ</i>	112

УДК 80'81-116:811.161.2

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-100-111](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-100-111)

Ковальська Наталя Аркадіївна кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки, Одеський національний економічний університет, вул. Преображенська, 8, м. Одеса, 65000, тел.: (048) 723-85-48, <https://orcid.org/0000-0003-1837-4708>

Купрата Надія Ярославівна кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки, Одеський національний економічний університет, вул. Преображенська, 8, м. Одеса, 65000, тел.: (048) 723-85-48, <https://orcid.org/0000-0001-5829-9701>

ТАКСОНОМІЯ ТЕКСТОВО-ДИСКУРСИВНИХ КАТЕГОРІЙ

Анотація. Ключове місце у сучасній науці загалом та лінгвістиці зокрема займає дискурс як складний багатоплановий феномен. Не зважаючи на посилену вагу до цього явища й велику кількість різноаспектних досліджень, серед науковців відсутня однастайність щодо його визначення, типологізації та категоризації. Невід'ємність дискурсу від тексту, їх взаємозалежність ускладнює ідентифікацію дискурсу як окремого лінгвістичного поняття. Дискурс становить собою явище так би мовити проміжного порядку між мовленням, спілкуванням, мовною поведінкою та фіксованим текстом.

У даній науковій розвідці авторами статті зроблено спробу загального висвітлення проблеми типологізації текстово-дискурсивних категорій. Зважаючи на неоднозначність та взаємозалежність згаданих дефініцій, вживання у запропонованому дослідженні понять «текстова категорія», «дискурсивна категорія» та «текстово-дискурсивна категорія» є синонімічними. Дискусійність виокремлення текстових ознак обумовлене неоднозначністю, складністю і різним розумінням семіотико-комунікативної природи самого тексту.

Текстова категорія постає відображенням загальних і суттєвих властивостей, ознак, зв'язків і відношень предметів, явищ об'єктивного світу. Це відображення загальних і суттєвих ознак тексту. Текстово-дискурсивні категорії є складовими пізнання гносеологічних, онтологічних і структурних характеристик тексту (дискурсу).

У статті охарактеризовано основні класифікації текстових категорій. Так серед основних можна виділити: понятійні текстові

категорії; категорії, що є відображенням системно-діяльнісного підходу до тексту; функціональні семантико-стилістичні (функціонально-стилістичні) категорії; текстові категорії, що побудовані на принципі відображення. Класифікації текстових категорій є непослідовними й суперечливими. Причиною наявності великої кількості текстових категорій вважають саме ієрархічну неупорядкованість та інтегрованість ознак тексту, ускладненість їх відокремлення одне від одного. Окрему увагу у розвідці приділено аналізу інформативності та комунікативності як основних текстових категорій.

Ключові слова: категорія, текст, дискурс, таксономія, текстова категорія, текстово-дискурсивна категорія.

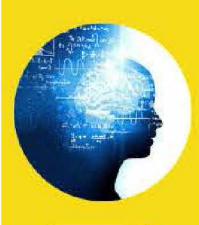
Kovalska Natalia Arkadiivna Candidate of Philological Sciences (PhD), Assistant Professor of the Department of Language and Psychological and Pedagogical Training, Odessa National Economic University, Preobrazhenska St., 8, Odesa, 65000, tel.: (048) 723-85-48, <https://orcid.org/0000-0003-1837-4708>

Kuprata Nadia Yaroslavivna Candidate of Philological Sciences (PhD), Assistant Professor of the Department of Language and Psychological and Pedagogical Training, Odessa National Economic University, Preobrazhenska St., 8, Odesa, 65000, tel.: (048) 723-85-48, <https://orcid.org/0000-0001-5829-9701>

TAXONOMY OF TEXT-DISCOURSE CATEGORIES

Abstract. Generally, discourse as a complex and many-sided phenomenon occupies an important place in modern science and in particular in linguistics. Despite increased attention to this phenomenon and a large number of multifaceted studies, there is no unanimity among scientists regarding its definition, typology, and categorization. The inseparability of the discourse from the text, and their interdependence makes it difficult to identify the discourse as a separate linguistic concept. Discourse is a phenomenon, so to speak, of an intermediate order between speech, communication, linguistic behaviour and a fixed text.

In this scientific study, the authors of the article attempted to generalize the problem of typology of text-discursive categories. Considering the ambiguity and interdependence of the mentioned definitions, the use of the concepts «text category», «discursive category» and «text-discursive category» in the proposed study are synonymous. The contentiousness of the

identification of textual features is due to the ambiguity, complexity and different understanding of the semiotic-communicative nature of the text itself.

The text category appears as a reflection of general and essential properties, signs, connections and relations of objects, and phenomena of the objective world. This is a reflection of the general and essential features of the text. Text-discursive categories are components of knowledge of epistemological, ontological and structural characteristics of the text (discourse).

The article describes the main classifications of text categories. Thus, among the main ones, there can be distinguished: conceptual text categories; categories that are a reflection of the system-activity approach to the text; functional semantic-stylistic (functional-stylistic) categories; textual categories built on the principle of reflection. Classifications of textual categories are inconsistent and contradictory. The reason for the existence of a large number of text categories is considered to be precisely the hierarchical disorganization and integration of text features, and the difficulty of separating them from each other. In this study particular attention was paid to the analysis of informativeness and communicativeness as the main text categories.

Keywords: category, text, discourse, taxonomy, text category, text-discursive category.

Постановка проблеми. На сучасному етапі у лінгвістиці та інших науках залишається актуальним вивчення питання природи дискурсу, його загальної ідентифікації, взаємозв'язку із текстом [1; 2]. Відсутність у науковому світі однотайності серед науковців щодо визначення дискурсу як лінгвістичного поняття, соціокомунікативного явища, узгодженості думок щодо характеристики його основних ознак, принципів типологізації текстотвірних категорій тощо визначають актуальність нашої розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні у лінгвістиці та інших гуманітарних науках окрім питання визначення та розмежування понять дискурсу і тексту дискусійним є також питання категоризації тексту. Тому для з'ясування природи дискурсу, в першу чергу, необхідно усвідомити сутність його основних категорій. Так, О. О. Селіванова вказує на необхідність виділення категорійних параметрів тексту: «Розв'язання проблеми текстової категорійної ієрархії сприяє насамперед обґрунтуванню природи тексту та його статусу в системі мови та мовленнєвій діяльності» [3, С. 495].

Варто пам'ятати, що текст моделює лише сукупність текстових категорій, і кожна з цих категорій виокремлена на функціонально-семантичному підґрунті, відтворюючи універсальний значеннєвий зміст тексту й лінгвістичну маніфестацію, яка не має зв'язку з рівнями мовної системи.

Розмірковуючи про взаємозалежність тексту й дискурсу, К. С. Серажим визначає текст як «упаковану» комунікацію. Водночас обов'язковим є наявність у згорненому вигляді не тільки всіх елементів комунікативного акту, а й сигналів для їх дешифрування. Але це, як наголошує дослідниця, не вказує на тотожність понять «текст» – «дискурс». «Дискурс у філогенезі передує тексту, подібно до того, як діалог передує монологу, а мовлення – мовній системі» [4, С. 86]. Крім того, між категоріями тексту й категоріями дискурсу немає суперечностей, оскільки текст є результатом дискурсу. Відповідно, дискурсивні категорії розповсюджені на категорії тексту.

Отже, визначаючи текст як головний продукт мовлення, результат комунікативного процесу, тобто дискурс, а також, зважаючи на тісний зв'язок цих понять, вважаємо доцільним використовувати поняття «текстово-дискурсивні категорії», яке передбачає поєднання принципів типологізації тексту (результату мовлення, зафіксованого в письмовій формі) та принципів типологізації дискурсу («тексту в ситуації»).

У дослідженні дискурсу як соціолінгвального феномену сучасного комунікативного простору К. С. Серажим використовує поняття «категорії дискурсу». Аналізуючи зовнішньо- та внутрішньотекстові характеристики мовлення з позицій сучасного комунікативного мовознавства, вітчизняна дослідниця виділяє такі категорії дискурсу:

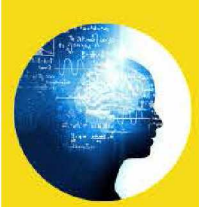
1) конститутивні: відносна оформленість, тематична, стилістична та структурна єдність і відносна змістова завершеність – дають змогу відрізнити текст від «не тексту»;

2) жанрово-стилістичні: стильова належність, жанровий канон, ступінь ампліфікації / компресії – характеризують тексти за функціональними різновидами мовлення;

3) змістові (прагматико-семантичні): адресність, образ автора, інформативність, модальність, інтерпретативність, інтертекстуальна орієнтація – розкривають значення дискурсу;

4) формально-структурні: композиція, членування, когезія – характеризують спосіб організації тексту [4, С. 88–89].

На нашу думку, подана типологізація дискурсу є найбільш прийнятною, оскільки науковець враховує особливості тексту як мовної одиниці й тексту, актуалізованого в різноманітних комунікативних реалізаціях, тобто дискурсу – тексту в процесі.

Проте, досліджуючи дискурс, не можна залишати поза увагою й проблемність категоризації тексту. Оскільки текст – це результат дискурсу, складник комунікативного процесу, є, так би мовити, ядром дискурсу, можна стверджувати про схожість категорій дискурсу й категорій тексту. Але інтегрованість цих категорій ускладнює їхнє протиставлення, тому можна вважати умовним виділення категорій, властивих тексту як результату дискурсивного процесу (когезія, когерентність, прийнятність, інформативність, інтенційність, адресатність, ситуативність, інтертекстуальність тощо), та категорій дискурсу як процесу (інтердискурсивність, метакомунікативність, зміна ролей, комунікативні принципи).

Мета статті – висвітлення проблеми типологізації текстово-дискурсивних категорій. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: 1) охарактеризувати основні підходи класифікації текстових категорій; 2) визначити причини наявності великої кількості текстових категорій; 3) дослідити сутність інформативності та комунікативності як ключових дискурсивних категорій.

Виклад основного матеріалу. Питання категоризації тексту сягає ще античних часів. Давньогрецький учений Аристотель виокремлював такі категорії: сутність, кількість, якість, відношення, місце, час, положення, стан, дія, перетерплювання.

Поняття «категорія» (від гр. *katēgoría* – висловлення, звинувачення, ознака) позначає «найбільш загальне фундаментальне поняття, що відображає сутнісні, закономірні зв'язки й відношення об'єктів пізнання й дослідження» [5, С. 202].

Неоднозначність та взаємозалежність понять дискурсу і тексту зумовлюють вживання нами у запропонованому дослідженні понять «текстова категорія», «дискурсивна категорія» та «текстово-дискурсивна категорія» як синонімічні.

Проблема текстових категорій порушена в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: Р.-А. де Богранда, В. Дресслера, Ю. Лотмана, Ю. Кристевої, Р. Фаулер, І. Р. Гальперіна, М. М. Кожині, А. И. Новиков, Н. С. Болотнової, С. Г. Ільєнко, З. Я. Тураєвої, О. М. Мороховський, Т. В. Матвєєвої, І. Я. Чернухіна, О. О. Селіванової, О. П. Воробйової, І. М. Кочан, К. С. Серажим, Т. А. Єщенко, Ф. С. Бацевич, Н. В. Кондратенко та ін. Загалом у лінгвістичному світі мовознавці виділяють:

а) понятійні текстові категорії: семантичні (інформативність, глибина, пресупозиція, прагматика) і структурні (інтеграція, зчеплення, ретроспекція, перспекція, партитурність, континуум) (за І. Р. Гальперінім)

та змістові (образ автора, художній простір і час (хронотоп), інформативність, зв'язок причини й наслідку й підтекст) і структурні (зв'язність, інтеграція, прогресія, стагнація) (за З. Я. Тураєвою);

б) категорії, що є відображенням системно-діяльнісного підходу до тексту, – системні (регулятивність, інформативність, структурність, цілісність / дискретність, інтегративність тощо), системно-мовні (предикативність, номінативність, морфо-синтаксична структурність, модальність, визначеність / невизначеність тощо) й функціональні (аналітичність / синтетичність, семантичність / синсемантичність, простота / складність, узагальненість / конкретність, мнемічність і т.п. (за Є. В. Сидоровим);

в) функціональні семантико-стилістичні (функціонально-стилістичні) категорії (М. М. Кожина, М. П. Котюрова, Т. Б. Трошева, О. О. Баженова та ін.);

г) текстові категорії, що побудовані на принципі відображення (категорії теми, суб'єкта (авторизації), оцінності, тональності (текстової модальності), текстового простору й часу, адресата).

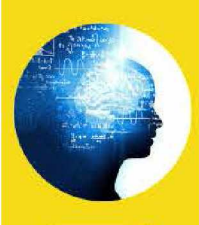
Категорія як гранично широке поняття є відображенням загальних і суттєвих властивостей, ознак, зв'язків і відношень предметів, явищ об'єктивного світу. У ширшому розумінні категорія – «одна з пізнавальних форм мислення людини, яка дозволяє узагальнювати її досвід і здійснювати її класифікації» [6, С. 202].

У дослідженнях О. П. Воробйової текстові категорії постають концептуальними ознаками відображення сутнісних властивостей, прототипних характеристик тексту, «взаємодія яких забезпечує його специфіку та стійкість як якісно визначеного лінгвосеміотичного, комунікативного та мовномисленнєвого утворення» [7, С. 24].

Отже, текстова категорія – це окрема системна лінія тексту, складна комплексна одиниця із взаємопов'язаними суттєвими ознаками, які і забезпечують її системність.

Ми схильні дотримуватися трактування О. О. Селіванової, згідно з яким текстова категорія – це надпарадигмальна інваріантна ознака, що «відтворює найбільш істотні особливості текстом й актуалізованих текстів» [3, С. 495]. При цьому, стильові, жанрові й інші особливості тексту не мають значення.

Як доводить фактичний матеріал, таксономія текстових категорій є непослідовною й суперечливою. Серед причин появи великої кількості текстово-дискурсивних категорій О. М. Мороховський висуває на перший план ієрархічну неупорядкованість і пропонує якісне розрізнення ознак тексту та його категорій [8, С. 3–8]. Думку

О. М. Мороховського поділяє й О. О. Селіванова: «Проблема кількості текстових категорій пов'язана з їхньою ієрархією як підпорядкованістю одних категорій іншим, більш значущим». Крім того, дослідниця слушно наголошує, що складність «полягає в тому, що всі ознаки тексту інтегровані й важко виділити їх одна від одної» [3, С. 499].

Зазначимо, що визначення категорій тексту ґрунтується на домінантних лінгвістичних підходах до вивчення текстових явищ: логіко-граматичному, психологічному й комунікативному напрямках [9, С. 15–19].

Неоднозначним і суперечливим є також виокремлення пріоритетів у системі текстових технологій, пов'язане з головною ознакою тексту. Зокрема, мовознавці головними категоріями тексту визначають а) текстуальність (Р. А. де Богранд, В. Дресслер, Р. Фаулер); б) інформативність (І. Р. Гальперін, С. О. Васильєв); в) тему (Е. Агрікола); г) зв'язність (Ф. С. Бацевич, М. Холідей, С. В. Лазаренко); д) концепт (В. А. Кухаренко); е) комунікативність (Є. В. Сидоров); ж) діалогічність (О. О. Селіванова) та ін.

Неабияке значення мають й інші текстові категорії, які також заслуговують на увагу, а саме: модальність, референційність, цілісність, континуум, дискретність, узагальненість, збірність, послідовність, антропоцентричність, системність, індивідуальність, гіпотетичність, інтерактивність, інтерсеміотичність, означеність, неозначеність та ін.

Узагальнюючи різні погляди лінгвістів на основні текстові категорії й ураховуючи спрямованість нашого дослідження, ми вважаємо за потрібне акцентувати увагу на категоріях інформативності та комунікативності.

Про важливість категорії комунікативності як інтегральної ознаки тексту зазначає Є. В. Сидоров, наголошуючи на здатності забезпечувати успіх соціальної взаємодії людей мовленнєвими засобами. Комунікативність «пов'язує структурний, компонентний, функціональний, процесуальний аспекти з аспектом предметно-знакового втілення в тексті комунікативної діяльності» [10, С. 50–51]. На думку дослідника, текст є необхідною предметно-знаковою ланкою в акті мовленнєвої комунікації, знаковою програмою комунікативної діяльності учасників спілкування. У свою чергу, О. О. Селіванова не поділяє думку Є. В. Сидорова про визначеність комунікативності як окремої текстової категорії, оскільки вона характерна не лише для мовлення й «наявна в будь-якому знакові: коли він занурюється до системи комунікації, він служить засобом передачі інформації» [3, С. 497].

Проте, таке твердження не є слушним, тому що це не може бути перепорою для виконання текстом комунікативної функції, а отже й

визначення комунікативності як однієї з основних категорій в інформаційному дискурсі. Текст як обов'язковий компонент комунікативного процесу являє собою мовленнєву комунікацію – соціальне поняття, що може бути реалізована між індивідами, які пройшли процес так званої соціалізації.

Позначенням тексту як засобу комунікації або як результату комунікації, на думку Ф. С. Бацевича виступають такі ознаки, які базуються на певних категоріях, як от:

а) тематична єдність – включає концепт тексту (його глибинний смисл), смислову (змістову) будову та логічну будову (послідовність і структурованість смислових елементів тексту);

б) комунікативна єдність – являє комунікативну цілеспрямованість тексту із комунікативним та естетичним впливом на реципієнта;

в) структурна єдність – вираження тексту в конкретно-знаковій формі через мовні засоби з їх рівневими ознаками (фонемами, лексеми, синтаксеми) [11, С. 165–166].

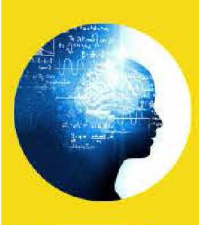
Комунікація (у нашому випадку, текстова), перебуваючи в тісному зв'язку з комунікативністю, становить тривалий процес мовної взаємодії комунікантів, складовими якого є окремі фрагменти, об'єднані єдиним завданням, місцем і часом – комунікативні події, акти, інтеракції. Найбільш вагома частина інформаційного дискурсу – це експліцитний рух інформаційного знання від однієї особи до іншої. Звідси випливає загальновизнана основна мета комунікації – передавання інформації.

Отже, зважаючи на викладене вище, ми дотримуємося твердження Н. В. Кондратенко про існування в комунікативній взаємодії тісного зв'язку інформативності й комунікативності, а також визначення їх як основних текстових категорій [9, С. 21].

На думку І. Р. Гальперіна, інформативність є обов'язковою ознакою тексту не залежно від форми її прояву – «від нульової, коли зміст тексту не дає нічого нового, а лише повторює вже відоме, до концептуальної, коли для її виявлення необхідно піддати текст детальному аналізу» [12, С. 105].

Важливими взаємопов'язаними параметрами інформативності виступають цінність та новизна текстової інформації – «повідомлення, що містить щось нове; отримання нових відомостей про предмети, явища» [13, С. 79].

Проте не варто забувати й про учасників комунікативного акту, оскільки взаємодія їх свідомостей створює (разом із вербальним та імпліцитним планом тексту) інформативність [14, С. 42].

Категорію інформативності формують: підкатегорія фактуальності, підкатегорія концептуальності, підкатегорія аксіологічності, підкатегорія емотивності [5, С. 167].

Отже, до структури категорії інформативності уналежнюють такі складові:

1) фактуальність – надає інформацію про факти, певні події, процеси, явища, які відбулися, відбуваються зараз або будуть відбуватися у майбутньому;

2) концептуальність – розкриває концепт тексту, його змістовий аспект і емоційно-оцінну інформацію, постає як координатор теми та сюжету, визначає добір мовних засобів тощо;

3) аксіологічність – характеризує події, що описуються в тексті; виступає транслятором цінностей;

4) емотивність – відображає емоційний стан автора, його суб'єктивне ставлення до того, що транслюється, а також моделює ймовірні емоції адресата тексту.

Цілком слушними є роздуми О. П. Воробйової, прибічниці А. Греймаса, про поєднання інформативності з семантичним простором дискурсу «як співвіднесення інтегрованості семантичних, прагматичних і синтактикосемантичних особливостей висловлень тексту з цілісним динамічним референтом і соціальним й особистісним комунікативним контекстом текстопородження та сприйняття» [3, С. 505]. Це дає підстави для визначення інформативності текстово-дискурсивною категорією, оскільки в процесі роботи свідомості адресата отримання інформації можливе завдяки інтерпретаційній фільтрації мовних матеріальних форм.

Під час комунікації інформативність поєднана з орієнтацією тексту на адресата, у результаті чого реальною є обробка тексту сферою свідомості його авторів шляхом пропускання наданої інформації через власні інтерпретаційні фільтри. А мовно-культурна скарбниця комунікантів тісно взаємодіє з «інформаційним масивом семіотичного універсуму культури», що дає змогу їм успішно застосовувати на практиці «власну чи суспільно усвідомлену інтеріоризацію буття як знання дійсності та соціуму» [3, С. 505].

Відповідно до поданої інформаційної типологізації текстовій категорії інформативності підпорядковані такі категорії, як актуальність, підтекст й концепт. Ми уналежнюємо також оцінку й емотивність, які, у свою чергу, є ознаками категорії модальності.

Зважаючи на ємність поняття «модальність», що є вираженням реальних / ірреальних відношень висловлення до дійсності чи

суб'єктивної кваліфікації повідомлення мовцем, вважаємо слушною думку О. О. Селіванової про вагомість спектрового значення модальності в мовознавстві. Ураховуючи різноманітність модальних значень, дослідниця розділяє традиційну текстову категорію модальності й уналежнює її типи до двох текстових категорій: референційності (вираження модальності в аспекті наближеності до реальності чи ірреальності текстових світів) й інформативності (вираження суб'єктивного ставлення мовця до дійсності завдяки категоріям оцінки й емотивності) [3, С. 507–508].

Текстова категорія оцінки (раціональної, логічної, емоційної, естетичної, етичної, сенсорної) є вираженням ставлення адресанта, його функції в тексті, дійових осіб тощо до описуваних подій, явищ, осіб та їхньої поведінки й властива текстам різних функціональних стилів і сфер спілкування.

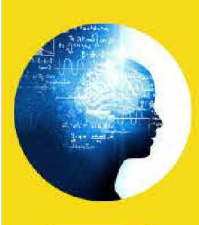
Емотивність як текстова підкатегорія інформативності актуалізує в тексті емоційність за допомогою емоційно заряджених текстових компонентів (емоціогенних маркерів). Категорію емотивності активно вивчають дослідники художнього тексту: Ф. Данеш, К. Долінін, К. Кеффі, В. Шаховський, С. Гладьо. Проте, не зважаючи на те, що емотивність є ознакою, окрім художнього тексту, ще й наукових, політичних, релігійних, спортивних та інших текстів, як текстова категорія різних стилів є ще недостатньо досліджена.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки. Відсутність у лінгвістичному світі обопільної думки щодо визначення дискурсу та його зв'язку із текстом породжує проблему створення класифікації текстових категорій. Наявність різноманітних підходів типологізації зумовлює відсутність, у першу чергу, чітко визначеної ієрархічної упорядкованості категорій.

Таксономія текстово-дискурсивних категорій як фундаментальних понять, що є відтворенням найсуттєвіших, закономірних зв'язків й відношень реальної дійсності й пізнання, позначається неоднозначністю і суперечливістю. Перспективним видається ґрунтовне вивчення кожної із текстово-дискурсивних категорій та дослідження взаємозв'язку між ними.

Література:

1. Ковальская Н.А. Экономический дискурс как объект лингвистического исследования. Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Филология. Искусствоведение». Челябинск: Издательство ЧелГУ, 2014. № 6(335). Вып. 88. С. 42–46.

2. Ковальська Н.А. Питання типології дискурсу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». Херсон: ХДУ, 2014. Вип. 21. С. 120–123.
3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с. <https://archive.org/details/selivanova2008/page/101/mode/2up>.
4. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масово-інформаційного дискурсу): дис. ... д-ра філол. наук; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 408 с.
5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
6. Круглій О.Р. Дослідження комбінувальних форм у сучасній англійській мові (теоретичні засади). *New horizons of philological science: Collective monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. С. 169-213. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-143-5-7>.
7. Воробьева О.П. Текстовые категории и фактор адресата: монографія. К.: Вища школа, 1993. 199 с.
8. Мороховский А.Н. К проблеме текста и его категорий. *Текст и его категориальные признаки*. К.: Издательство КГПИИЯ, 1989. С. 3–8.
9. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу: монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с. <https://docplayer.net/76081182-Sintaksis-ukrayinskogo-modernistskogo-i-postmodernistskogo-hudozhnogo-diskursu.html>.
10. Сидоров Е.В. Проблемы речевой системности. М.: Наука, 1987. 138 с.
11. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр "Академія", 2009. 376 с.
12. Шкурят А.С. Інформація крізь призму теорії інформації та мовознавства. *Філологія: Наукові праці*. 2007. Т. 70. Вип. 57. С. 103-107. <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2007/70-57-19.pdf>.
13. Серажим К.С. Текстознавство: підручник. К.: Київський університет, 2008. 527 с.
14. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб.. К.: Знання, 2008. 423 с.

References:

1. Kovalska, N.A. (2014). Ekonomicheskii diskurs kak ob"yekt lingvisticheskogo issledovaniya [The economic discourse as object of linguistic research]. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya "Filologiya. Iskusstvovedeniye" – Bulletin of the Chelyabinsk State University. Series "Philology. Art Criticism"*. Chelyabinsk: Izdatel'stvo ChelGU. № 6(335). Vol. 88. P. 42–46. [in Russian].
2. Kovalska, N.A. (2014). Pytannya typolohiyi dyskursu [The question typology of discourse]. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya «Linhvistyka» – Scientific Bulletin of Kherson State University. Seriya "Linguistics"*. Kherson: KHDU, Vol. 21. P. 120–122. [in Ukrainian].
3. Selivanova, O.O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napryamy ta problemy* [Modern linguistics: directions and problems]. Poltava: Dovkillya-K. 712 с. <https://archive.org/details/selivanova2008/page/101/mode/2up> [in Ukrainian].

4. Serazhym, K.S. (2003). Dyskurs yak sotsiolinhval'nyy fenomen suchasnoho komunikatyvnoho prostoru (metodolohichnyy, prahmatyko-semantychnyy i zhanrovo-linhvistychnyy aspekty: na materiali politychnoho riznovydu ukrayins'koho masovo-informatsiynoho dyskursu) [Discourse as a sociolinguistic phenomenon of the modern communicative space (methodological, pragmatic-semantic and genre-linguistic aspects: based on the material of the political variety of the Ukrainian mass-informational discourse)]. *Doctor's thesis*. Kyiv: Kyivskyy natsional'nyy un-t im. Tarasa Shevchenka. 408 c. [in Ukrainian].
5. Selivanova, O.O. (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya* [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillya-K. 716 c. [in Ukrainian].
6. Kruhliy, O.R. (2021). Doslidzhennya kombinuval'nykh form u suchasniy anhliys'kiy movi (teoretychni zasady) [Study of combining forms in modern English (theoretical foundations)]. *New horizons of philological science: Collective monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". P. 169-213. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-143-5-7> [in Ukrainian].
7. Vorob'yeva, O.P. (1993). *Tekstovyye kategorii i faktor adresata* [Text categories and addressee factor]. Kiev: Vyshcha shkola, 199 c. [in Russian].
8. Morokhovskiy, A.N. (1989). K probleme teksta i yego kategoriy [On the problem of the text and its categories]. *Tekst i yego kategorial'nyye priznaki – Text and its categorial features*. Kiev: KSPiIA Publishing House, P. 3–8. [in Russian].
9. Kondratenko, N.V. (2012). *Syntaksys ukrayins'koho modernist-s'koho i postmodernist-s'koho khudozhn'oho dyskursu* [Syntax of Ukrainian modernist and postmodernist artistic discourse]. Kyiv: Vydavnychyy dim Dmytra Buraho, 328 p. <https://docplayer.net/76081182-Sintaksis-ukrayinskogo-modernistskogo-i-postmodernistskogo-hudozhnogo-diskursu.html> [in Ukrainian].
10. Sidorov, Ye.V. (1987). *Problemy rechevoy sistemnosti* [Problems of speech system]. Moskva: Nauka, 138 p. [in Russian].
11. Batsevykh, F.S. (2009). *Osnovy komunikatyvnoyi linhvistyky* [Basics of communicative linguistics]. Kyiv: Vydavnychyy tsentr "Akademiya". 376 p. [in Ukrainian].
12. Shkurat, A.S. (2007). Informatsiya kriz' pryzmu teorii informatsiyi ta movoznavstva [Information through the lens of information theory and linguistics]. *Filolohiya: Naukovi pratsi – Philology: Scientific works*. Vol. 70. Issue. 57. P. 103-107. <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2007/70-57-19.pdf>. [in Ukrainian].
13. Serazhym, K.S. (2008). *Tekstoznavstvo* [Textual studies]. Kyiv: Kyiv University, 527 p.
14. Kochan, I.M. (2008). *Linhvistychnyy analiz tekstu* [Linguistic analysis of the text]. Kyiv: Znannya, 423 p. [in Ukrainian].